

Sygn. akt V ACa 759/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lipca 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie V Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: Sędzia SA Bogdan Świerczakowski

Protokolant: Gabriela Kaszuba

po rozpoznaniu w dniu 13 lipca 2022 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa K. Z. i J. Z.

przeciwko S.

o ustalenie i zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 6 lipca 2021 r., sygn. akt II C 2889/20

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Warszawie, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Bogdan Świerczakowski

Sygn. akt V ACa 759/21

UZASADNIENIE

K. Z. i J. Z. pozwem skierowanym przeciwko S. wnieśli o zapłatę od pozwanego na ich rzecz kwot 145.117,47 zł oraz 47.313,48 CHF wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 27 grudnia 2018 r. do dnia zapłaty oraz zasądzenie od pozwanego na ich rzecz zwrotu kosztów procesu. Ewentualnie wnieśli o stwierdzenie nieważności umowy kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...) zawartej między powodami a pozwanym oraz zasądzenie od pozwanego na ich rzecz zwrotu kosztów procesu.

W ocenie powodów, pozwany w przedmiotowej umowie zawarł niedozwolone postanowienia umowne, nieustalone indywidualnie z powodami, tj. w § 2 ust. 2, § 4 ust. 1A, § 7 ust. 3, § 8 ust. 11, § 8 ust. 13, § 9 ust. 2 umowy. Podnieśli nadto, że paragrafy te mają charakter kształtujący prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami rażąco naruszając jego interesy. Zdaniem strony powodowej mowa zawarta przez nich nie spełniała też wymogów określonych w art. 69 ustawy - Prawo bankowe w zw. z art. 58 k.c., co oznacza iż umowa jest nieważna z mocy prawa.

Pismem z 7 stycznia 2021 r. powodowie wnieśli ostatecznie o zapłatę od pozwanego na ich rzecz kwot 145.117,47 zł oraz 47.313,48 CHF wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 27 grudnia 2018 r. do dnia zapłaty, zapłatę od pozwanego kwoty 17.583,00 CHF wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia rozszerzenia powództwa

do dnia zapłaty oraz stwierdzenie nieważności umowy kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...) zawartej między powodami a pozwanym oraz zasądzenie od pozwanego na ich rzecz zwrotu kosztów procesu.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa a ponadto z ostrożności procesowej, na wypadek unieważnienia umowy kredytu przez Sąd, podniósł ewentualny zarzut potrącenia wierzytelności powodów o zapłatę dochodzonej w niniejszej sprawie z wzajemną wierzytelnością pozwanego o zwrot kwoty udzielonego powodom kredytu, tj. kwot 386.859,00 zł oraz 152.041,60 zł, czyli łącznie kwoty 538.600,60 zł. Podniósł również ewentualny zarzut zatrzymania kwoty 386.859,00 zł oraz kwoty 152.041,60 zł stanowiącej roszczenie pozwanego o zwrot tzw. Wynagrodzenia z tytułu korzystania z kapitału, czyli łącznie kwoty 538.900,60 zł.

Wyrokiem z 6 lipca 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie w punkcie I wyroku ustalił, że umowa kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...), zawarta dnia 16 października 2006 r. pomiędzy K. Z. i J. Z. a K. jest nieważna, w punkcie II zasądził od pozwanego S. na rzecz powodów K. Z. i J. Z. łącznie kwotę 145 117,47 zł i 64 896,48 CHF wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od kwot 145 117,47 zł i 47 313,48 CHF od 12 kwietnia 2019 r. do dnia zapłaty oraz kwoty 17 583 CHF od 6 lutego 2021 r. do dnia zapłaty, w punkcie III zasądził od pozwanego na rzecz powodów łącznie kwotę 11 817 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Podstawa faktyczna wyroku jest następująca.

Powodowie poszukiwali korzystnego dla siebie kredytu z przeznaczeniem na sfinansowanie zakupu działki oraz budowy domu jednorodzinnego. Przed podpisaniem umowy kredytowej powodowie odbyli jedno spotkanie z pracownikiem Banku. W spotkaniu uczestniczył wyłącznie powód, bez udziału małżonki.

K. Z. i J. Z. 16 października 2006 r. zawarli z K. umowę kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...). Zgodnie z § 1 ust. 2 umowy integralną częścią Umowy były „Ogólne Warunki Kredytowania w Zakresie Udzielania Kredytów na Cele Mieszkaniowe i Pożyczek hipotecznych” zwane w umowie „OWKM”, które miały stanowić załącznik nr 1 do Umowy, co do których Kredytobiorcy oświadczyli, że je otrzymali, zapoznali się z ich treścią i na stosowanie których wyrażają zgodę.

W świetle umowy Bank udzielił Kredytobiorcom kredytu w kwocie 386 858,85 zł denominowanego (waloryzowanego) w walucie CHF na okres 300 miesięcy od 16 października 2006 r. do 16 października 2031 r. na zasadach określonych w Umowie i OWKM. Kwota kredytu denominowanego w CHF lub transzy kredytu miała zostać określona według kursu kupna dewiz dla wyżej wymienionej waluty zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu lub transzy kredytu (§ 2 ust. 1-2 umowy). O wysokości wykorzystanego kredytu denominowanego (waloryzowanego) wyrażonego w walucie CHF, wysokości odsetek w okresie karencji oraz wysokości rat kapitałowo – odsetkowych w w/w walucie Bank informował kredytobiorcę w terminie 7 dni od dnia całkowitego wykorzystania kredytu na zasadach określonych w OWKM (§ 2 ust. 3 umowy).

Kredyt miał być przeznaczony na sfinansowanie zakupu działki wraz z przyłączami oraz budowę domu typu B. od P. na działce nr (...) Wartość kosztorysowania inwestycji określono na 407 219,84 zł. Udział własny kredytobiorców wynosił 20 360,99 zł, w tym pozostały do wniesienia w w/w kwocie po dokonaniu sprzedaży majątku. Rozpoczęcie inwestycji miało nastąpić w styczniu 2007 r., zakończenie w listopadzie 2007 r., a termin rozliczenia ustalono również na listopad 2007 r. (§ 3 ust. 1-4 umowy).

Uruchomienie Kredytu miało nastąpić miało w czterech transzach. Pierwsza transza od dnia 16 października 2006 r. w wysokości 70.525,40 zł, druga transza od dnia 1 stycznia 2007 r. w wysokości 115.000,00 zł, trzecia transza od dnia 1 maja 2007 r. w wysokości 110.000,00 zł, czwarta transza od dnia 1 sierpnia 2007 r. w wysokości 91.333,45 zł w formie przelewu na rachunek inwestora (§ 4 ust. 1 umowy). Każda transza kredytu wykorzystywana miała być w złotych przy jednoczesnym przeliczeniu wysokości transzy według kursu kupna dewiz dla CHF zgodnie z „Tabelą Kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania danej transzy (§ 4 ust. 1a umowy).

Oprocentowanie kredytu w całym okresie kredytowania miało być zmienne i stanowić sumę zmiennej stawki odniesienia oraz stałej marży Banku w wysokości 1,40 p.p., z zastrzeżeniem ust. 6 umowy (§ 8 ust. 1 umowy). Podstawą do ustalenia oprocentowania na miała być stawka odniesienia, którą była stawka rynku pieniężnego LIBOR 3 miesięczny z zaokrągleniem do dwóch miejsc po przecinku, publikowana na stronie LIBOR01 serwisu Reuters lub też na jakimkolwiek ekranie zastępczym, o godzinie 11 czasu „londyńskiego” z dnia roboczego poprzedzającego dzień dokonania zmiany (§ 8 ust. 5 umowy). Zmiana stopy procentowej wynikająca ze zmiany stawki odniesienia miała wpływ na wysokość należnych odsetek oraz wysokość rat kapitałowo – odsetkowych, a tym samym wpływ na łączną kwotę odsetek spłaconych przez kredytobiorcę w okresie kredytowania (§ 8 ust. 7 umowy). Rzeczywista roczna stopa oprocentowania kredytu wynieść miała w dniu zawarcia Umowy 4,69% (§ 8 ust. 10 umowy), zaś całkowity koszt kredytu w dniu zawarcia umowy 184.379,12 zł (§ 8 ust. 11 umowy). Pozostałe koszty, do których zapłaty obowiązani byli kredytobiorcy określono na 15,00 zł (§ 8 ust. 12 umowy). Szacunkowa łączna kwota wszystkich kosztów, opłat i prowizji obliczona na dzień zawarcia umowy wynosiła 272.704,29 zł (§ 8 ust. 13 umowy).

Ostateczny termin spłaty kredytu, odsetek i innych należności miał przypadać w dniu 16 października 2031 r. (§ 9 ust. 1 umowy). Po okresie wykorzystania kredytu Kredytobiorcy zobowiązywali się do spłaty kredytu wraz z odsetkami w 287 ratach miesięcznych w dniu 16 każdego miesiąca począwszy od 17 grudnia 2007 r. Wysokość rat kapitałowo – odsetkowych określona miała być w CHF. Spłata rat kapitałowo – odsetkowych dokonywana miała być w złotych po uprzednim przeliczeniu rat kapitałowo – odsetkowych według kursu sprzedaży dewiz dla CHF zgodnie z „Tabelą Kursów” obowiązującą w Banku w dniu spłaty. Wysokość rat kapitałowo – odsetkowych w złotych zależęć miała od wysokości kursu sprzedaży dewiz dla CHF obowiązującego w Banku w dniu spłaty, a tym samym zmiana wysokości ww. kursu waluty miała mieć wpływ na ostateczną wysokość spłacanego przez Kredytobiorców kredytu (§ 9 ust. 2 umowy). Miesięczne raty kapitałowo – odsetkowe ustalone zostały w równej wysokości (§ 9 ust. 3 umowy). W okresie karencji w spłacie kredytu Kredytobiorcy mieli spłacać należne Bankowi odsetki (§ 9 ust. 4 umowy).

Kredytobiorcy zobowiązywali się do spłaty odsetek w każdym miesiącu okresu, o którym mowa w ust. 4 w dniu 16 każdego miesiąca. Wysokość odsetek określona miała być w CHF. Spłata należnych odsetek dokonywana miała być w złotych po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży dewiz dla CHF zgodnie z „Tabelą Kursów” obowiązującą w Banku w dniu spłaty. Wysokość należnych odsetek w złotych zależała od wysokości kursu sprzedaży dewiz dla CHF obowiązującego w Banku w dniu spłaty (§ 9 ust. 6 umowy).

Prawnym zabezpieczeniem spłaty udzielonego kredytu, odsetek, a także innych związanych z kredytem należności miała być hipoteka kaucyjna do kwoty 773 717,70 zł ustanowiona na nieruchomości położonej w (...), działka nr (...) dla której zostanie wydzielona nowa Księga Wieczysta poprzez wydzielenie z księgi numer (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Środzie Wielkopolskiej, cesja na rzecz Banku praw z umowy ubezpieczenia domu jednorodzinnego od ognia i innych zdarzeń losowych, weksel własny wraz z deklaracją wekslową (§ 10 ust. 1 umowy).

W związku z zaciągnięciem kredytu denominowanego (waloryzowanego) w walucie wymiennej Kredytobiorcy oświadczyli, że zostali poinformowani przez Bank o ryzyku związanym ze zmianą kursów walut oraz rozumieją wynikające z tego konsekwencje (§ 11 ust. 4 umowy). Jednocześnie Kredytobiorcy zaakceptowali zasady funkcjonowania kredytu denominowanego (waloryzowanego) w walucie wymienialnej, w szczególności zasady dotyczące określania kwoty kredytu w walucie wskazanej w § 2 umowy, sposobu uruchomienia i wykorzystania kredytu określone w § 4 umowy oraz warunków jego spłaty określone w § 9 umowy (§ 11 ust. 5 umowy).

Na pisemny wniosek Kredytobiorców Bank mógł wyrazić zgodę na przekształcenie kredytu denominowanego (waloryzowanego) na kredyt złotowy, które nastąpić miało po przeliczeniu kwoty kredytu pozostającej do spłaty wraz z należnymi odsetkami według kursu sprzedaży dewiz dla waluty, w jakiej kredyt jest denominowany, zgodnie z „Tabelą Kursów” obowiązującą w Banku w dniu przekształcenia. Przekształcenie miało być dokonywane według zasad obowiązujących w Banku przy udzielaniu kredytów i wymagało zawarcia aneksu do Umowy oraz dokonania stosowanych zmian związanych z prawnymi zabezpieczeniami spłaty kredytu np. zmiany treści wpisu hipoteki. W związku z przekształceniem zmianie ulec miało także oprocentowanie kredytu, które ustalane miało być zgodnie z

zasadami obowiązującymi w Banku dla nowo wybranej waluty, jak również harmonogram spłat. Za zmianę warunków Umowy w przedmiocie waluty, Bank miał pobrać prowizję zgodnie z „Taryfą prowizji i opłat K.

W dniu 13 lutego 2007 r. strony zawarły aneks nr 1 zmieniający treść § 2 ust. 1, § 4 ust. 1, § 10 ust. 1 pkt. 1 umowy (aneks k. 28-28v). Strony w dniu 12 października 2012 r. zawarły aneks nr 2 do umowy wskazując, iż w § 1 ust. 1 umowy wyrażenie „kredyt denominowany (waloryzowany)” użyty w różnych przypadkach zastępuje się wyrażeniem „kredyt indeksowany”, dokonując nadto zmiany § 2 ust. 2, § 4 ust. 1A, § 8 ust. 6, § 9 ust. 2, § 9 ust. 6, § 12 ust. 2, § 12 ust. 7 umowy, dokonano określenia § 9 ust. 7 umowy oraz dodając do umowy § 9 ust. 9-12, § 9a, a w § 12 umowy dodając ust. 7 (aneks k. 29-31).

Powodowie w dniu 23 listopada 2018 r. złożyli do pozwanego Banku reklamację do sposobu rozliczenia umowy (...) nr (...) z dnia 16 października 2006 r. wnosząc o ustalenie, że umowa zawarta pomiędzy powodami a pozwanym jest nieważna, ewentualnie o dokonanie przeliczenia kredytu w ten sposób, że od dnia zawarcia umowy był on udzielony w kwocie w złotych według oprocentowania ustalonego w umowie, w związku z czym winno nastąpić uwzględnienie nadpłaty kredytu (reklamacja, k. 75-77). Pozwany rozpatrzył reklamację negatywnie.

W okresie od dnia 16 października 2006 r. do dnia 25 września 2018 r. powodowie dokonali następujących spłat na rzecz pozwanego: kapitał w CHF 67 871,68 CHF, kapitał w PLN 84 975,95 zł, zapłacone odsetki w CHF 29 007,25 CHF, zapłacone odsetki w PLN 59 841,52 zł. Łączna wartość spłaty w CHF wyniosła 97 003,30, natomiast w PLN 145 117,47.

W okresie od dnia 16 października 2018 r. do dnia 16 grudnia 2020 r. powodowie uiszcili na rzecz pozwanego kolejne raty kredytu w wysokości 17 583,00 CHF.

Powodowie do dnia dzisiejszego spłacają kredyt w pozwanym Banku. Po zawarciu aneksu do umowy przestali spłacać kredyt w walucie PLN, zaczęli natomiast dokonywać spłat w walucie CHF.

W pozwanym Banku przygotowywane były dwie Tabele kursowe, o godzinie 7:30 i o godzinie 14:30. Dokonując określenia kursu walut pozwany stosował dwa podstawowe kryteria w postaci kursu rynkowego oraz spreadu walutowego. Kurs rynkowy (...)określał w oparciu o notowania Reuters, natomiast wysokość spreadu określał Dyrektor Departamentu Gospodarki Pieniężnej w oparciu o analizę biznesową. Przy określaniu spreadu nie stosowano żadnych z góry ustalonych wzorów matematycznych, natomiast obowiązywało stałe 2,5% dla ceny kupna i sprzedaży waluty. W 2015 r. pozwany dokonał zmiany wysokości spreadu, który wynosił 2,00%. Spread ulegał podwyższeniu o 0,01% w sytuacji, gdy o 5,00% wzrosła jedna z czterech podstawowych walut, tj. Euro, USD, CHF i GBP. Klient Banku nie mógł mieć i nie miał wpływu na wysokość spreadu obowiązującego w Banku. Klient mógł natomiast wystąpić o przeprowadzenie negocjacji w związku z wysokością kursu waluty w dacie uruchomienia kredytu.

Sąd Okręgowy ocenił, że powództwo jest zasadne w zakresie żądania ustalenia nieważności umowy oraz w zakresie żądania zapłaty kwoty określonej w PLN i CHF.

Zgodnie z art. 189 k.p.c. powodowie mogli żądać ustalenia przez Sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy mają w tym interes prawny. O występowaniu interesu prawnego świadczy możliwość stanowczego zakończenia wyrokiem ustalającym, sporu obecnie występującego, jak i sporów, które mogą z kwestionowanego stosunku prawnego wystąpić w przyszłości. Stosunek prawny łączący strony na podstawie zawartej umowy nie wygasł ani nie został wykonany w całości, z kolei ustalenie nieważności umowy przesądzić miało nie tylko o możliwości domagania się zwrotu już spełnionych świadczeń, ale rozstrzygnąć również o braku obowiązku spełniania na rzecz Banku świadczeń w przyszłości, a więc o zezwoleniu na zaprzestanie spłaty kolejnych rat kredytu bez obawy wystąpienia z roszczeniami przez pozwanego Bank. Mając to na uwadze Sąd Okręgowy uznał, że powodowie posiadają interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c.

W dalszej części Sąd ten wskazał, że powodowie zawierając umowę działali jako konsumenci. Sąd podał, że powodowie zawarli umowę kredytu na zakup działki budowlanej i w konsekwencji budowę domu jednorodzinnego w związku z

własnymi potrzebami mieszkaniowymi. Zamieszkali w domu, którego zakup został sfinansowany z udzielonego im przez pozwanego Banku kredytu - działali zatem w celu zaspokojenia swoich osobistych, „prywatnych” potrzeb.

Według Sądu I instancji strony nie umówiły się co do głównych świadczeń umowy. Zarówno indeksacja, jak i odesłanie do tabel kursowych stanowią przedmiot główny umowy, przy czym nie zostały one sformułowane jednoznacznie (brak wskazania zasad ustalania kursów, brak rzetelnej informacji o ryzyku walutowym przy jednoczesnym wykreowaniu poprzez indeksację takiego ryzyka oraz rodzaje kursów prowadzące do dalszych niejednoznaczności). Brak określenia w umowie głównych świadczeń umowy prowadzi do stwierdzenia, że umowa jest w całości nieważna.

Sąd Okręgowy powołał art. 66 k.c. i wskazał, że zawarcie umowy wiąże się ze złożeniem oświadczenia zawierającego istotne postanowienia umowy, zaś usunięcie waloryzacji, która określa główny przedmiot umowy kredytu indeksowanego ze stawką LIBOR jest równoznaczne z usunięciem istotnego postanowienia umowy. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, tym zasadą swobody umów, kredytobiorca w chwili podpisania umowy powinien wiedzieć jaka jest kwota jego kredytu. Tymczasem poprzez jednostronne określanie kursu CHF przez pozwanego Banku, powodowie dowiedzieli się o wysokości kredytu przy jego wypłacie, po zastosowaniu dowolnie ustalonego przez pozwanego kursu CHF. Zobowiązanie powodów ustalone było przez pozwanego Banku w walucie CHF, która w okresie spłaty kredytu była podstawą określania wysokości kapitału pozostałego do spłaty oraz odsetek. Oznacza to, że nie tylko wysokość kapitału kredytu była jednostronnie ustalona przez pozwanego, lecz w każdym okresie trwania kredytu Bank naliczał dodatkowo odsetki od kapitału powstałego w wyniku zastosowania dowolnie ustalonego kursu CHF.

Sąd powołał art. 353 § 1 k.c. oraz art. 353¹ k.c. i wskazał, że istotą umowy jest złożenie przez strony zgodnych oświadczeń woli, których treść określa prawa i obowiązki stron. Umowa powstaje, gdy zostanie uzgodniony katalog istotnych dla danej umowy obowiązków stron i odpowiadających im uprawnień. W konsekwencji zdaniem Sądu, nie jest dopuszczalne, aby postanowienia umowne dawały jednej ze stron uprawnienie do kształtowania według swojej woli zakresu obowiązków drugiej strony, bowiem byłoby to sprzeczne z naturą umowy. Umowa kredytu jest sprzeczna z art. 69 ust. 2 ustawy - Prawo bankowe.

W ocenie tego Sąd umowa kredytu jest umową dwustronnie zobowiązującą – z jednej strony Bank zobowiązuje się do udzielenia kredytu, a następnie uprawniony jest do uzyskania spłaty tej kwoty, która była oddana do dyspozycji kredytobiorcy, a kredytobiorca ma prawo domagać się od Banku wypłaty środków, a następnie obciążony jest obowiązkiem ich zwrotu. Przedmiotem kredytu, zgodnie z przytoczonym przepisem musi być zatem określona kwota pieniężna. Sąd uznał, kredytobiorca obowiązany jest do zwrotu ściśle określonej kwoty środków pieniężnych, którą oznacza kwota kapitału udostępnionego i wykorzystanego przez kredytobiorcę. Umowa kredytu zdaniem go Sądu ma również charakter odpłatny z uwagi na obciążenie kredytobiorcy obowiązkiem zapłacenia kredytodawcy odsetek i prowizji, które stanowią wynagrodzenie z korzystania ze środków pieniężnych udostępnionych przez bank i konsensualny, gdyż wymaga uzgodnienia jej treści przez strony.

Kwotę kredytu przeliczano najpierw ze złotych polskich na franki szwajcarskie, po kursie wskazanym przez Bank (uzyskując równowartość kredytu w walucie obcej), a następnie, bezpośrednio przy określaniu każdej kolejnej raty, przeliczano wskazywane przez Bank kwoty franków szwajcarskich na złotówki znów po kursach ustalanych przez Bank na podstawie jego tabel, przy czym pierwsza z tych operacji odbyła się w oparciu o kurs kupna, a pozostałe dotyczące spłat rat po kursie sprzedaży. Kurs kupna był niższy od kursu sprzedaży, a co za tym idzie, Bank dokonując dwukrotnego przeliczenia kwoty zobowiązań (najpierw w momencie ich wypłaty po niższym kursie, a następnie w momencie ich spłaty po kursie wyższym) uzyskuje nadwyżki (tzw. spread), a więc dodatkowe wynagrodzenie Banku, wysokości którego w momencie zawierania umowy kredytu, powodowie jako konsumenci nie byli w stanie w żaden sposób oszacować.

Sąd Okręgowy podniósł, że w doktrynie prawa cywilnego wskazuje się, że pojęcie „dobrych obyczajów” na gruncie art. 385¹ § 1 k.c. powinno zostać odniesione do „szeroko rozumianego szacunku drugiego człowieka” wskutek czego sprzeczne z nimi są działania wykorzystujące m.in. niewiedzę, brak doświadczenia drugiej strony, naruszenie zasady

równorzędności stron”, a powyższe jest tożsame z zapatrywaniami wyrażonymi w orzecznictwie, w tym między innymi w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2005r. (I CK 832/2004).

W dalszej części uzasadnienia Sąd Okręgowy stwierdził, że powodowie nie posiadali możliwości kontroli sposobu wykonywania przez Bank przedmiotowej umowy w kwestionowanym w toku postępowania zakresie, a w szczególności w zakresie wysokości salda kredytu i wysokości rat kredytowych. Zawierając umowę, nie mogli również w żaden sposób określić potencjalnego ryzyka z tym związanego, także nie mogli oszacować całkowitych kosztów związanych z kredytem. Bank nie ponosił żadnego ryzyka, gdyż w każdej sytuacji ewentualne ryzyko kursowe mógł zniwelować poprzez dowolne ustalenie kursu w tabeli bankowej. Sąd podkreślił, że powodowie na dzień zawarcia umowy nie znali wysokości swojego świadczenia na rzecz Banku. Wysokość świadczenia powodów zależała wyłącznie od woli Banku.

Zdaniem Sądu Okręgowego powyższe skutkowało naruszeniem zasady ekwiwalentności wzajemnych świadczeń powodów oraz Banku. Pozwany w całości bowiem przeniósł na powodów ryzyko kursowe, zabezpieczając w ten sposób wyłącznie swoje interesy, bez przyznania w zamian jakichkolwiek korzyści na rzecz powodów oraz możliwości kontrolowania przez nich działań podejmowanych przez Bank w przedmiotowym zakresie.

W ocenie Sądu Bank mógł dwukrotnie, w aspekcie kształtowania kursu, wpływać w sposób dowolny na wysokość świadczenia kredytobiorcy. Pierwszy raz przy wypłacie kredytu (transz) przeliczając kwotę udzielonego kredytu na CHF po kursie ustalonym przez siebie. Drugi raz ustalając kursy po jakich zostaną przeliczone poszczególne raty. Zdaniem Sądu świadomość stron nie ma znaczenia dla oceny ważności umowy w kontekście jej zgodności/niezgodności z prawem, gdyż niezależnie od jej istnienia nieważna umowa nie staje się ważna. Według Sadu nie ma znaczenia czy powodowie i pozwany rozumieli mechanizm indeksacji i zmiany wartości kapitału oraz rat na skutek zmiany kursu waluty.

Sąd uznał, że brak możliwości określenia ściśle wysokości części kapitałowej każdej raty przesądzał o niemożności precyzyjnego określenia części odsetkowej. Odsetki bowiem powinny być naliczane od aktualnego salda zadłużenia, co wymaga wiedzy na temat wysokości salda zadłużenia po spłacie każdej kolejnej raty. Nie można w sposób rzetelny policzyć wysokości odsetek nie wiedząc, w jakich częściach w każdej racie ma dojść do spłaty kapitału. W ocenie Sądu Bank mógł zatem czerpać zysk z umowy kredytu wyłącznie w postaci odsetek oraz prowizji. Natomiast Bank w umowie zastrzegł na swoją rzecz dodatkowy zysk w postaci marży na kursie, który Bank uzyskiwał poprzez dokonywanie przeliczeń waluty w oparciu o dowolnie ustalany przez siebie kurs waluty.

W umowie określona została wyłącznie kwota uruchomienia kredytu, tj. zobowiązanie Banku do wypłaty określonej kwoty wyrażonej w PLN. Nie zostały określone świadczenia powodów, tj. wysokość salda kredytu, sposób jego wyliczenia oraz zasady, w oparciu o które miały być określone zobowiązania powodów w postaci spłaty rat. W konsekwencji zdaniem Sądu powodowie według stanu na dzień zawarcia umowy w żaden sposób nie byli w stanie określić wysokości swojego zadłużenia (salda kredytu) i to nawet przy założeniu, że zarówno oprocentowanie jak i kurs średni NBP waluty CHF były niezmiennie przez cały okres trwania umowy. Bank mógł bowiem dowolnie kształtować wysokość zobowiązania powodów według postanowień umowy i wyłącznie od jego woli zależała wysokość tych świadczeń.

W przypadku określenia wysokości świadczenia w wyniku waloryzacji należało przyjąć, że miernik wartości służący tejże waloryzacji (indeksacji), powinien być określany w sposób precyzyjny, to znaczy taki, aby możliwe było jego obiektywne oznaczenie. W przeciwnym razie nie zostanie spełniony wymóg oznaczoności świadczenia. Pozostawienie jednej ze stron możliwości swobodnego kształtowania wskaźnika waloryzacji skutkuje w istocie brakiem określenia wysokości świadczenia, a zatem brakiem uzgodnienia tego elementu umowy.

Sąd doszedł do przekonania, że w przedmiotowej umowie wysokość rat zależała od kursu przyjętego przez pozwanego do przeliczenia spłat dokonywanych przez powodów, a więc była zależna od zastosowanego przez Bank spreadu. Spread ten w istocie powiększał wysokość oprocentowania. Strony nie określiły w umowie wzajemnych głównych świadczeń stron, a taka sytuacja jest sprzeczna z naturą stosunku umowy, której istotą jest uzgodnienie jej postanowień przez strony (art. 3531 k.c.). Konstrukcja przyjęta przez Bank we wzorcu umownym jedynie stwarzała

pozory uzgodnienia z powodami istotnych warunków umowy. Nawet Bank przy zawarciu umowy nie znał jej dokładnych warunków, a tym samym nie znał jej treści. Bank nie posiadał bowiem żadnego sprecyzowanego mechanizmu ustalania marży doliczanej do kursu bazowego. W umowie nie zostały określone zasady spłaty kredytu. Umowa nie precyzowała w jaki sposób Bank będzie ustalał kursy w tabelach, które miały mieć zastosowanie do dokonywanych przez powodów spłat w walucie PLN. Kursy te w świetle umowy mogły być ustalane przez pozwanego w sposób dowolny. Sąd Okręgowy uznał, że przyjmując, że klauzula waloryzacyjna określała główne świadczenia stron przedmiotowa umowa nie została nigdy skutecznie zawarta.

Zdaniem Sądu Okręgowego, sprzeczność treści umowy z przepisami prawa wynika z art. 351¹ k.c. i art. 69 ust. 1 i 2 ustawy Prawo bankowe, a w konsekwencji w świetle art. 58 § 1 k.c. przedmiotowa umowa jest nieważna.

Sąd pierwszej instancji podał, że powodowie podnosili, iż umowa kredytu łącząca ich z pozwanym jest nieważna z uwagi na treść postanowień umowy zawartych w nieustalone indywidualnie z powodami, tj. w § 2 ust. 2, § 4 ust. 1A, § 7 ust. 3, § 8 ust. 11, § 8 ust. 13, § 9 ust. 2 umowy kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...) zawartej pomiędzy powodami a poprzednikiem prawnym pozwanego 16 października 2006 r. Pozwany również, w ocenie powodów nie wskazał w żaden sposób na stosowanie spreadu lub tego, w jaki sposób będą tworzone kursy stosowane przez pozwanego. Pozwany nie przedstawił procentowej wartości lub możliwych odchyłeń od kursu średniego NBP lub innej wartości. Natomiast w odniesieniu do § 2 ust. 1, § 2 ust. 2, § 4 ust. 1A w zw. z § 9 ust. 2 umowy powodowie wskazali, iż powyższe postanowienia umowne mają charakter kształtujący prawa i obowiązki powodów jako konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami rażąco naruszając ich interesy.

Odnosząc się do wskazanych zarzutów Sąd wskazał, że w kwestionowanych postanowieniach pozwany przyznał sobie prawo do jednostronnego regulowania wysokości salda kredytu, jak również wysokości rat kredytu waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego, poprzez dowolne niczym nieograniczone wyznaczanie w tabelach kursów kupna lub sprzedaży franka szwajcarskiego. Dotyczyło to tak uruchomienia kredytu, jak i jego późniejszej spłaty. Jednocześnie prawo Banku do ustalania kursu waluty w świetle umowy nie doznawało żadnych formalnych ograniczeń. Bank przyznał sobie prawo do jednostronnego określania zobowiązań umownych, a to wysokości salda kredytu oraz rat kredytowych, a tym samym i wysokości świadczeń powodów. Zdaniem Sądu regulacja ta stanowi o naruszeniu przez Bank dobrych obyczajów, które nakazują, aby ponoszone przez konsumenta koszty związane z zawarciem umowy były możliwe do przewidzenia. Ocena klauzul waloryzacyjnych zawartych w umowie jako abuzywne i jednocześnie brak możliwości zastąpienia jej innymi klauzulami, skutkuje brakiem zgodnych oświadczeń woli stron w chwili zawarcia umowy w tym zakresie, a zatem skutek prawny jest taki sam jak przy stwierdzeniu nieważności na podstawie art. 69 ust. 1 i 2 ustawy Prawo bankowe w związku z 351¹ k.c. i art. 58 § 1 k.c.

W dalszej części uzasadnienia wyroku Sąd ponownie stwierdził, że przedmiotowa umowa jest nieważna w świetle art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pkt 2 Prawa bankowego w zw. z art. 353¹ k.c. z uwagi na istotną wadę prawną. Sąd wskazał, że w umowie brak było określenia wysokości świadczenia poprzez nieokreślenie kwot rat, w których miał być spłacany kredyt oraz nieokreślenie obiektywnego i jednolitego sposobu ich ustalenia. Wobec nieokreślenia kwoty kredytu, nie było możliwe określenie wysokości zobowiązania powodów. Mając to na uwadze, Sąd pierwszej instancji uznał, że powództwo główne o ustalenie nieważności podlegało uwzględnieniu i orzekł o tym w punkcie 1 wyroku. Z kolei nieważność umowy o kredyt skutkowałą uznaniem za zasadne w ocenie tego Sądu sformułowane w pozwie żądanie powodów dotyczące zasądzenia na ich rzecz wszystkich świadczeń otrzymanych od powodów na rzecz pozwanego. Sąd przy tym powołał art. 405 k.c. oraz art. 410 §1 i 2 k.c.

Nieważność umowy powoduje, iż wszelkie świadczenia uiszczone przez stronę powodową na rzecz pozwanego, były świadczeniami nienależnymi. Stwierdzenie nieważności spornej umowy powoduje obowiązek dokonania zwrotu wzajemnych świadczeń pomiędzy stronami umowy, stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. Co do zasady, kredytobiorcy powinni więc zwrócić Bankowi otrzymaną od niego kwotę kapitału a zatem bez odsetek i kosztów dodatkowych, Bank zaś powinien zwrócić kredytobiorcy wszelkie wpłacone przez niego raty kredytowe i inne opłaty oraz składki.

Sąd Okręgowy opowiedział się za teorią dwóch kondykcji, mając na względzie stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w uchwale z dnia 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20. Uznał, że nie sposób było uznać, by pozwany nie był wzbogacony kosztem powodów lub by zaistniały przesłanki wymienione w art. 409 k.c. Zgodnie z tym przepisem obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości wygasa, jeżeli ten, kto korzyść uzyskał, zużył ją lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony, chyba że wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien był liczyć się z obowiązkiem zwrotu. Brak jest jakiegokolwiek dowodu na okoliczność, że pozwany uzyskaną korzyść zużył lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony. Jednocześnie Sąd ten powołał się na art. 411 k.c. z którego wprost wynika, że brak możliwości żądania zwrotu świadczenia nienależnego nie obejmuje sytuacji, gdy jego spełnienie nastąpiło w wykonaniu nieważnej umowy.

Sąd Okręgowy wskazał, że przy rozstrzyganiu sprawy miał na uwadze uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r. o sygn. III CZP 6/21, w której Sąd Najwyższy wyjaśnił, że niedozwolone postanowienie umowne należy co do zasady uznać za nigdy nie istniejące, w związku z czym nie może ono wywoływać skutków wobec konsumenta, a zapłacone na jego podstawie kwoty są nienależne i podlegają restytucji. Umowa, która nie może wiązać bez niedozwolonego postanowienia, jest w całości bezskuteczna, a w konsekwencji konsument i kredytodawca mogą żądać zwrotu świadczeń spełnionych na jej podstawie jako nienależnych (art. 410 § 1 k.c.). Roszczenia stron mają charakter odrębny (niezależny), co oznacza, że nie ulegają automatycznie wzajemnej kompensacji i konsument może żądać zwrotu w całości spłaconych rat kredytu niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem Banku z tytułu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu.

Mając to na uwadze, Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego na rzecz powodów łącznie całą dochodzoną pozwem kwotę, tj. 145.117,47 zł i 64.896,48 CHF wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od kwot 145.117,47 zł i 47.313,48 CHF od 12 kwietnia 2019 r. do dnia zapłaty oraz kwoty 17.583,00 CHF od dnia 6 lutego 2021 r. do dnia zapłaty. Ocenił zarazem za nieskuteczny zarzut przedawnienia, ponieważ termin przedawnienia roszczenia o zwrot nienależnie spełnionego świadczenia może rozpocząć bieg dopiero po podjęciu przez kredytobiorcę – konsumenta wiążącej (świadomej, wyrażonej i swobodnej) decyzji w tym zakresie. Dopiero wtedy można bowiem przyjąć, że brak podstawy prawnej świadczenia stał się definitywny, a strony mogą zażądać skutecznie zwrotu nienależnego świadczenia.

Z wyrokiem wydanym przez Sąd Okręgowy w Warszawie w dniu 6 lipca 2021 r. nie zgodził się pozwany. Zaskarżył wyrok w całości i zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez błędna jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, tj. art. 58 § 1 k.c. w zw. z art 69 ust. 1 i 2 pkt 2 ustawy - Prawo bankowe w zw. z art. 353¹ k.c., art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ustawy - Prawo bankowe, art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 Prawa bankowego w zw. z art. 353¹ k.c., art. 58 § 1 k.c. zw. z 353¹ k.c., art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 385 § 2 k.c., art 65 § 1 i 2 k.c. w zw. art 69 § 1 ustawy - Prawo bankowe w zw. z art. 58 § 1 k.c., art. 385¹ § 1 k.c. (trzy kolejne zarzuty), art. 497 k.c. w zw. z art. 496 k.c., art. 498 § 1 k.c., art. 498 § 1 i § 2 k.c., art 498 § 1 k.c., art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c., art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 69 ust. 3 ustawy - Prawo bankowe w zw. art. 385¹ § 1 i 2 k.c. art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 385¹ § 1 i 2 k.c. oraz naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c., art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c., art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c., art. 235² § 1 pkt 2 k.p.c. w z w. z art 227 k.p.c. w z w. z art. 278 § 1 k.p.c., art. 156¹ k.p.c. i art.156² k.p.c. w zw. z art. 212 § 2 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c. (sześć kolejnych zarzutów).

Strona pozwana zarzuciła także nierozpoznanie istoty sprawy poprzez pominięcie merytorycznych zarzutów pozwanego - potrącenia i zatrzymania.

Pozwany ponadto wniósł o rozpoznanie szeregu postanowień w trybie art. 380 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c.

W związku z powyższym pozwany wniósł o zmianę wyroku oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powoda kosztów procesu, ewentualnie uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania z uwagi na

nierozpoznanie przez Sąd I instancji istoty sprawy w zakresie konsekwencji uznania poszczególnych postanowień umownych za abuzywne, a ponadto nierozpoznanie zarzutów potrącenia i zatrzymania, w każdym przypadku zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Strona powodowa złożyła odpowiedź na apelację, w której wniosła o jej oddalenie, oddalenie wniosków dowodowych i zasądzenie od pozwanej kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje.

Apelacja jest zasadna o ile zarzuca nierozpoznanie istoty sprawy i zmierza do uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Na wstępie Sąd Apelacyjny stwierdza, że nie podziela oceny prawnej, jakoby przedmiotowa umowa była nieważna z mocy prawa, bez względu na abuzywność jej postanowień, zgadzając się w tym zakresie z pozwanym.

Przedmiotowa umowa nie jest nieważna jako bezwzględnie sprzeczna z prawem. Postanowienia umowne pozwalające na jednostronne kształtowanie kursu waluty indeksacyjnej przez bank bez wskazania w umowie obiektywnych kryteriów ustalania tych kursów są obecnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego oceniane niemal jednolicie jako niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r. II CSK 483/18, wyrok SN z 29 października 2019 r. IV CSK 309/18). Gdyby określony zapis umowny naruszał bezwzględnie obowiązujące przepisy, to nie można byłoby stwierdzić jedynie jego abuzywności. Jak trafnie wywiódł Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 6 października 2021 r., VI ACa 427/19, „Sankcja nieważności nie jest oczywistą konsekwencją uregulowania umownego, które nie mieści się w ramach swobody umów (zob. P. Machnikowski, Swoboda umów według art. 353¹ k.c. Konstrukcja prawna. Warszawa, 2005, s. 353 i nast.). W szczególności, umowa sprzeczna z naturą stosunku obligacyjnego, nie jest – w sensie ścisłym – sprzeczna z prawem, jedynie nie mieści się w granicach wolności umów (por. R. Trzaskowski, *ibidem*). Przepis art. 353¹ k.c. nie zawiera w sobie (przynajmniej bezpośrednio) normy typu nakazowego lub zakazowego. Poza tym, zastosowana sankcja musi odpowiadać konstytucyjnej zasadzie proporcjonalności, która – w razie wątpliwości – każe dawać pierwszeństwo sankcji mniej uciążliwej, w mniejszym stopniu ingerującej w relację (wolność) stron umowy (bliżej w tym przedmiocie: A. Śledzińska-Simon, *Analiza proporcjonalności ograniczeń konstytucyjnych praw i wolności*, Wrocław 2019, s. 31 i nast.; por. L. Bosek, M. Szydło, *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, uwagi do art. 31; uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 grudnia 2008 r., K 12/08). Zatem sankcja określona w art. 385¹ § 1 k.c. winna być traktowana jako *lex specialis* wobec sankcji z art. 58 § 1 k.c. (K. Osajda, w: *Kodeks cywilny. Komentarz, uwagi do art. 353¹*; por. M. Safjan, w: *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1-44910*, red. K. Pietrzykowski, uwagi do art. 353(1)).” Stanowisko takie znalazło potwierdzenie również ostatnio w uchwale Sądu Najwyższego z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22. Sąd Najwyższy stwierdził w niej, że „sprzeczne z naturą stosunku prawnego kredytu indeksowanego do waluty obcej są postanowienia, w których kredytodawca jest upoważniony do jednostronnego oznaczenia kursu waluty właściwej do wyliczenia wysokości zobowiązania kredytobiorcy oraz ustalenia wysokości rat kredytu, jeżeli z treści stosunku prawnego nie wynikają obiektywne i weryfikowalne kryteria oznaczenia tego kursu. Postanowienia takie, jeśli spełniają kryteria uznania ich za niedozwolone postanowienia umowne, nie są nieważne, lecz nie wiążą konsumenta w rozumieniu art. 385¹ k.c.”

W konsekwencji gdy chodzi o sposób oznaczalności świadczeń kredytobiorcy, negatywna weryfikacja arbitralności i jednostronności działań banku powinna odbywać się w płaszczyźnie art. 385¹ k.c., którego przesłanki zastosowania są zbliżone do zasad współżycia społecznego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16 i z dnia 27 listopada 2019 r. II CSK 483/18), co eliminuje także zastosowanie w sprawie art. 58 § 2 k.c.

Zarówno brak równowagi kontraktowej stron, wyrażający się w możliwości dowolnego decydowania przez bank o zmianie oprocentowania, jak i odesłanie do tabel kursowych (kursu obowiązującego w banku), określających

arbitralnie kursy walut na potrzeby umowy kredytu z udziałem konsumentów, oceniać więc należy z perspektywy art. 385⁽¹⁾ k.c., mającego charakter normy *lex specialis*, w tym przede wszystkim w stosunku do art. 353⁽¹⁾ k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18 i z dnia 30 września 2020 r., I CSK 556/18, a także w uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22, wyroki Sądów Apelacyjnych: w Białymstoku z dnia 22 grudnia 2020 r., I ACa 745/19 i z dnia 16 lipca 2021 r., I ACa 499/20, w Katowicach z dnia 4 listopada 2020 r., I ACa 396/16 oraz w Warszawie: z 4 grudnia 2019 r., I ACa 66/19 i z dnia 22 października 2020 r., I ACa 702/19).

Zatem te argumenty podane w zaskarżonym wyroku, które odnoszą się do nieważności umowy w kontekście przepisów ogólnie obowiązujących, nie mogły zaważyć na uwzględnieniu powództwa w żadnej części. Motywy poruszające kwestię abuzywności są zaś niespójne, pojawiają się przypadkowo w różnych miejscach subsumpcji i nie zostały zwieńczone wnioskami, które można byłoby przyporządkować do treści art. 385¹ k.c., ani do art. 385³ k.c. Z jednej strony Sąd kwalifikuje powodów jako konsumentów, co wskazywałoby na początek rozważań w materii związanej ze stosowaniem art. 385¹ i następnych k.c., podobnie jak przytoczenie wskazanych przez powodów paragrafów umowy (str. 22 uzasadnienia) i powołanie w jednym miejscu art. 385¹ k.c. (str. 19 uzasadnienia), ale następnie brak jest wyraźnego rozwinięcia zagadnienia dotyczącego klauzul niedozwolonych – zwieńczenie poszczególnych wątków rozważań sprowadza się jednak do nieważności bezwzględnej.

Jak odnotowano w części wstępnej uzasadnienia wyroku, pozew wskazywał na ściśle oznaczone niedozwolone postanowienia umowy zawartej przez powodów z poprzednikiem prawnym pozwanego. Uzasadnienie wyroku nie pozwala na stwierdzenie, że Sąd odniósł się do tych postanowień umownych i ocenił, czy stanowią niedozwolone postanowienia umowne. Ich których treść nawet nie została przytoczona. Ma więc rację skarżący podnosząc te kwestie w zarzucie 1.(7).

Trzeba dodać, że ocena abuzywności klauzul umownych nie powinna być ograniczana tylko do przyjętego w umowie mechanizmu przeliczenia waluty krajowej na walutę obcą, stanowiącą miernik waloryzacji świadczenia. Za szerszym zakresem oceny postanowień o indeksacji kredytu przemawia przede wszystkim to, że istotą kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej jest ryzyko zmiany kursu waluty, które w przypadku deprecjacji waluty krajowej w stosunku do waluty waloryzacji kredytu w sposób nieograniczony obciąża kredytobiorcę. Bez danych o tym, jaki kurs zastosować, waloryzacja nie mogłaby zostać przeprowadzona, obie zatem klauzule składały się na mechanizm waloryzacji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Przedmiotem oceny w aspekcie naruszenia dobrych obyczajów i interesów konsumenta powinna więc być klauzula ryzyka walutowego w znaczeniu szerokim, a więc te wszystkie postanowienia umowy, których elementem jest ryzyko kursowe. Stanowisko to znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na tle wykładni przepisów dyrektywy 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach. W sprawach dotyczących kredytów denominowanych lub indeksowanych do walut obcych Trybunał nie zawęży swojej oceny do klauzul przeliczeniowych czy klauzuli spreadu walutowego, lecz odnosi się do klauzuli ryzyka walutowego (np. w wyroku z dnia 14 marca 2019 r. C-118/17, pkt 35).

Obowiązkiem Sądu jest również odniesienie się do skutków stwierdzenia abuzywności – w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej - stwierdzenie niedozwolonego charakteru postanowień umownych zmierzać powinno do przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta w jakiej znajdowałby się w braku owego warunku, w tym uzyskania zwrotu nienależnie pobranych przez przedsiębiorcę korzyści (por. wyroki z dnia 14 marca 2019 r. C – 118/17 i z dnia 31 maja 2018 r., C – 483/16). Konsument może je następnie sanować, udzielając świadomej i wyraźnej zgody na jego obowiązywanie (por. wyroki z dnia 3 października 2019 r., C – 260/18 i z dnia 21 lutego 2013 r. C – 472/11). Takie potwierdzenie może nastąpić w drodze jednostronnej czynności konsumenta bądź umowy, w której strony wyrażą wolę nadania skuteczności określonym postanowieniom umownym albo w wyniku interwencji normatywnej (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17).

Dla rozstrzygnięcia powództwa w zakresie, w jakim powodowie domagają się zwrotu spełnionego przez siebie świadczenia wraz z odsetkami za opóźnienie istotne znaczenie ma także wymagalność roszczenia. W tym zakresie należy kierować się stanowiskiem wyrażonym w uzasadnieniu uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r. (III CZP 6/21) o mocy zasady prawnej, zgodnie z którym umowa kredytu indeksowanego kursem waluty obcej dotknięta jest początkowo sankcją bezskuteczności zawieszanej. Sytuacja ulega zmianie dopiero w razie potwierdzenia klauzuli abuzywniej przez konsumenta, kiedy to klauzula ta, podobnie jak cała umowa, stają się skuteczne z mocą wsteczną, względnie odmowy jej potwierdzenia (upływu rozsądnego czasu do potwierdzenia), kiedy dochodzi do całkowitej i trwałej bezskuteczności (nieważności) umowy, co jest równoznaczne ze stanem, w którym „czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia” w rozumieniu art. 410 § 2 in fine k.c. (condictio sine causa) oraz „nieważnością czynności prawnej” w rozumieniu art. 411 pkt 1 k.c. Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, że wystąpienie przez konsumenta z żądaniem restytucyjnym opartym na twierdzeniu o całkowitej i trwałej bezskuteczności (nieważności) umowy kredytu nie może być uznane za równoznaczne z zakończeniem stanu bezskuteczności zawieszanej tej umowy, jeżeli nie towarzyszy mu wyraźne oświadczenie konsumenta, potwierdzające otrzymanie wyczerpującej informacji. W toku postępowania sądowego brak takiego oświadczenia może być substytuowany przez uczynienie zadość obowiązkowi informacyjnemu przez sąd, a podtrzymanie żądania restytucyjnego przez konsumenta - po uzyskaniu stosownej informacji - będzie równoznaczne z odmową potwierdzenia klauzuli i (ewentualnie) ze sprzeciwem co do udzielenia mu ochrony przed konsekwencjami całkowitej i trwałej bezskuteczności (nieważności) umowy. I tego elementu zabrakło w zaskarżonym rozstrzygnięciu.

Reasumując powyższe wątki rozważań, zdaniem Sądu Apelacyjnego pisemne motywy orzeczenia nie dają dostatecznych podstaw by stwierdzić, że Sąd rozpoznał istotę sprawy.

Inną, samodzielną przesłanką stwierdzenia nierozpoznania istoty sprawy, jest całkowite pominięcie przez Sąd w ramach podstawy faktycznej i oceny prawnej okoliczności związanych z podniesionymi przez stronę pozwaną zarzutami: potrącenia i zatrzymania, zgłoszonych w piśmie procesowym z dnia 4 lutego 2021 r., które to zarzuty zostały zresztą odnotowane w uzasadnieniu wyroku (str. 441). W dodatku powołując się na teorię dwóch kondykcji Sąd wyjaśnił, że pozwany może zgłosić takie zarzuty, a zarazem jednak już zgłoszone – pominął.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowany jest jednolicie pogląd (który Sąd Apelacyjny podziela), że zaniechanie merytorycznego zbadania zarzutów pozwanego przeciwstawionych zgłoszonemu roszczeniu, w tym także zarzutu potrącenia, a więc uchylenie się od merytorycznej oceny zgłoszonego zarzutu, stanowi nierozpoznanie istoty sprawy (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 marca 2013 r. I CZ 7/13, z dnia 8 listopada 2013 r., I CZ 87/13, z dnia 4 września 2014 r. II CZ 41/14 i ostatnio z dnia 11 marca 2022 r. III CZ 128/22). Potrącenie jest przede wszystkim instytucją prawa materialnego. Z tego względu ocena prawna zarzutu potrącenia jest kwestią prejudycjalną dla oceny zasadności powództwa, choć ta ocena nie jest wprost wyrażona w sentencji orzeczenia. Sąd nie może uchylić się od zbadania zasadności potrącenia (art. 498 k.c.) w ramach rozpoznawanej sprawy, co oznacza, że zobowiązany jest ocenić czy istnieje i w jakiej wysokości wierzytelność pozwanego (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 1973 r., III CRN 272/73, OSNCP 1974, nr 10 poz. 177). Bez ustalenia istnienia i wysokości każdej z wierzytelności, nie jest możliwa ocena, czy na skutek potrącenia doszło do wzajemnego umorzenia tych wierzytelności w całości bądź w części (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 2006 r. IV CSK 299/06 i z dnia 25 lutego 2005 r., II CK 434/04, OSNC 2006/2/32). Sąd Okręgowy nie odniósł się do zarzutów w ogóle, w tym nie poczynił żadnych ustaleń dotyczących wierzytelności zgłoszonych do potrącenia. Ma rację pozwany, że Sąd zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania oraz nie przeprowadził postępowania dowodowego na okoliczność ustalenia zasadności zgłoszonych przez bank wierzytelności w wysokości 386 859 zł (zwrot kwoty kredytu) oraz 152 041,60 zł (wynagrodzenie za korzystanie z kapitału). Ta sama uwaga odnosi się do zarzutu zatrzymania.

Rozpoznając sprawę ponownie Sąd dokona zatem ustaleń i ocen relewantnych z punktu widzenia potencjalnej abuzywności postanowień umownych oraz sposobu i trybu zawarcia umowy kredytowej, a nadto dokona ustaleń i oceni stosując właściwe przepisy, zgłoszone przez pozwanego zarzuty: potrącenia i zatrzymania. Konieczne będzie poza tym przedstawienie powodowi wyczerpującej informacji dotyczącej możliwych skutków upadku umowy i

odebranie od nich oświadczeń o jakich mowa wyżej, w nawiązaniu do uzasadnienia uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego podjętej w sprawie III CZP 6/21.

Z przedstawionych względów Sąd Apelacyjny orzekł jak w wyroku na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c.

Bogdan Świerczakowski